

VIER EEUWEN THEATER IN IERLAND

Christopher Morash, *A History of Irish Theatre, 1601-2000*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

In de meeste studies over Iers theater worden de jaren 1899 en 1904 beschouwd als mijlpalen voor het moderne Ierse drama. In het jaar net voor de eeuwwisseling vond immers de eerste productie van het Irish Literary Theatre plaats, een nogal elitaire onderneming van W.B. Yeats, Lady Gregory en Edward Martyn om een Iers alternatief te brengen voor de overvloed aan Britse en andere buitenlandse producties in de Ierse schouwburgen. In slechts drie seizoenen maakte dit drama van 'eigen' bodem (de auteurs waren Iers, de acteurs kwamen echter uit Londense professionele kringen) zo'n indruk dat een schare enthousiastelingen rond Yeats en Gregory een meer permanente groep oprichtte. Zij hadden de bedoeling een nationaal, 'Iers' repertoire te creëren, een opleiding te geven aan Ierse acteurs en een huis van prestige te worden waar de Ieren trots op konden zijn. In die periode maakte Ierland immers nog deel uit van Groot-Brittannië, maar een sterke nationale beweging had er al voor gezorgd dat de Ieren zich op cultureel vlak wensten te onderscheiden van alles wat 'Brits' was. Een nationaal theater was een van de mogelijkheden om politieke controverse te vermijden en toch in te spelen op de trend naar sterkere onafhankelijkheid. Dit 'Irish National Theatre' kreeg in 1904 onderdak in Abbey Street in Dublin, en staat nu nog steeds bekend als nationaal theater.

Nog geen tien jaar na de oprichting van dit theater schreef Lady Gregory de vroegste geschiedenis ervan neer. Haar boek *Our Irish Theatre* (1913) werd meteen een van de pijlers voor alle studies over het moderne Ierse theater. De geschiedenis van dit theater verliep echter niet zonder controverse. Hoewel Gregory's boek nog steeds de basis vormt voor onderzoek naar de kinderjaren van het wereldberoemde Abbey Theatre, is bijna elk detail dat Lady Gregory in haar verhaal beweerde intussen al meermaals weerlegd of verdedigd in tientallen studies over Iers theater. Nieuwe informatie uit archieven en brieven leidt nog regelmatig tot andere inzichten in de ontwikkeling van het theater.

Iers theater blijft bovendien een onderwerp dat goed verkoopt op de Angelsaksische boekenmarkt, niet in het minst vanwege de sterke interesse vanuit de Amerikaanse 'Irish Studies' opleidingen. De voorbije vijf jaar, bijvoorbeeld, verschenen niet minder dan vijf wetenschappelijke studies die elk een nieuw licht werpen op een of ander aspect van de geschiedschrijving van Iers

theater (om nog niet te spreken van de tientallen andere recente werken over Iers theater die veeleer het brede publiek aanspreken). Robert Welsh neemt de rol van het Abbey Theatre onder de loep met zijn werk *The Abbey Theatre, 1899-1999* (1999). Christopher Murray (*Twentieth Century Irish Drama: Mirror Up to Nation*, 1997) en Nicholas Grene (*The Politics of Irish Drama: Plays in Context from Boucicault to Friel*, 1999) benadrukken allebei de impact van politiek-sociale omstandigheden op de ontwikkeling van drama in Ierland. Ze verdedigen het idee dat Iers drama onlosmakelijk verbonden is met de zoektocht naar een specifieke Ierse nationaliteit en identiteit. Lionel Pilkington (*Theatre and the State in Twentieth-Century Ireland: Cultivating the People*, 2001) gaat daarin nog een stapje verder en beschouwt de oprichting van het Iers Nationaal Theater als een product van niet alleen een nationale beweging maar ook van een ideologie die hij 'constructive unionism' noemt.

De meest verfrissende en vernieuwende studie is ongetwijfeld *A History of Irish Theatre, 1601-2000* van Christopher Morash. Aangezien Morash's onderzoeksterrein een ruimer tijds kader omvat dan dat van zijn collega's, is het voor hem ook mogelijk de moderne ontwikkeling van het Iers theater in een bredere context te analyseren. Zo onderscheidt deze studie zich op twee belangrijke punten van de andere: door verder te gaan in de tijd dan de oprichting van het Abbey Theatre in 1904, of van het Irish Literary Theatre in 1899, doorbreekt de auteur de mythe dat er geen noemenswaardig theater bestond in Ierland vóór Yeats en zijn vrienden er werk van maakten. Bovendien maakt zijn aanpak het ook mogelijk een uitgebreide reeks andere theaters een verdiende plaats te geven in zijn boek, of het nu om voorlopers, tijdgenoten of opposanten van het Abbey Theatre gaat.

Morash ontdekt op die manier een aantal fascinerende bewegingen doorheen de hele geschiedenis van het Ierse theater. In de oprichting van het elitaire Irish Literary Theatre bijvoorbeeld, herkent hij eenzelfde relatie tussen theatermakers en aristocratie als in de zeventiende en achttiende eeuw gebruikelijk was: het theater van Yeats, Gregory en Martyn overleefde immers dankzij de steun van tientallen edelen, politici en intellectuelen en was nauwelijks toegankelijk voor de werkende klasse. Bovendien bewijst de auteur dat de trend naar een repertoire van eigen bodem niet zomaar door het Irish Literary Theatre uitgevonden was. De traditie van inheems theater dat inspeelde op een groeiende bewustwording van de Ierse identiteit bestond al veel vroeger. Op het einde van de achttiende eeuw, vertelt Morash, noteerde Lady Morgan in haar dagboek dat het Fishamble Street Theatre van haar vader "altogether national" en "very Irish" was. Ook de werken van John O'Keeffe, James Sheridan Knowles en vooral Boucicault en Whitbread

vormden een repertoire van historisch, romantisch en heroïsch Iers drama dat tegen het einde van de negentiende eeuw een buitengewoon succes kende - niet alleen in Ierland maar ook in Londen en Amerika. Zulke details illustreren meteen waarom de geschiedenis van het Iers nationaal theater allesbehalve vlekkeloos verliep: aan de ene kant had je mensen zoals Yeats en Gregory die het bestaan van deze populaire traditie volledig negeerden, en aan de andere kant een publiek dat al jaren vertrouwd was met een nationaal repertoire vol melodrama. Morash is niet uniek in zijn aandacht voor deze oudere traditie van Iers theater, maar weinig andere specialisten over Iers theater zijn erin geslaagd de verscheidenheid van de Ierse theatertraditie zo duidelijk in beeld te brengen.

A History of Irish Theatre, 1601-2000 onderstreept eveneens het verband tussen ontwikkelingen in het theater en politiek-economische omstandigheden. Dit is meteen duidelijk in de chronologie aan het begin van het boek, waarin merkwaardige voorstellingen, de oprichting van nieuwe theaters en politieke feiten naast elkaar vermeld staan. Dit wordt tegenwoordig wel vaker gedaan in theatergeschiedenis, maar Morash bestudeert meer dan alleen een parallele relatie tussen politiek en theater.

Een mooi voorbeeld daarvan zien we in zijn verklaring voor het succes van conventioneel, vaak melodramatisch, Iers drama. Hoe meer het theater evolueerde van voorstellingen voor het hof - in Ierland betekende dat voorstellingen voor Dublin Castle, de zetel van het Brits imperialisme - naar voorstellingen voor een breder publiek, hoe moeilijker het werd niemand op de tenen te trappen. Op die manier ontstond een typisch Iers genre van dramatisch werk waarbij nieuwe, uitdagende ideeën in een zo verteerbaar mogelijke, conventionele vorm gegoten werden. Dit brede publiek omvatte immers toeschouwers van zowel Britse als Ierse oorsprong, een onderscheid dat min of meer gelijk liep met het verschil tussen hogere klasse/lagere klasse, protestants/katholiek, gehoorzaam aan de Britse kroon en nationalistisch. Ze mochten dan wel elk hun eigen plaats innemen in de hiërarchie van het auditorium, de voorstelling moest door elk van hen te slikken zijn. Als het stuk daar niet in slaagde, vond een hoop sinaasappelschillen al gemakkelijk eens de weg naar het podium, en af en toe werd een fles van de engelenbak naar de balkons gekatapulteerd. Zowel op scène als in het auditorium werd theater gemaakt.

Theaterposters, toegangskaartjes en architecturale details kenmerken een theater evenzeer als de stukken die er worden gespeeld. Het lange, smalle auditorium van de ruimte die het Abbey Theatre in de eerste jaren ter beschikking had, bijvoorbeeld, gaf volgens Morash aanleiding tot de typische vooruit-starende

speelstijl. Verder legt hij ook verbanden tussen bestaande treinroutes en het succes van rondreizende gezelschappen in Cork, Dublin en Belfast; en tussen de capaciteit van de Londense schouwburgen, financieel succes en de keuze van Ierse toneelschrijvers (Congreve, Steele, Boucicault) om zich in Londen te vestigen.

Morash's geschiedenis van Iers theater behoudt daarbij een subtiel evenwicht tussen academische onderlegdheid en impressionistische sfeerschetsen: elk hoofdstuk dat een historische periode onderzoekt wordt gevolgd door een reeks intermezzo's die hij 'A Night at the Theatre' noemt. Daarin wordt zijn geschiedkundige analyse getoetst aan de werkelijkheid van een specifieke productie. De incidenten die plaatsvonden in het theater, bijvoorbeeld, verschaffen een uitstekende gelegenheid om wat dieper in te gaan op de politieke spanningen of de esthetische normen van een bepaalde periode.

Ondanks de uitgebreide aandacht voor oudere en minder bekende theaters minimaliseert Christopher Morash in geen geval het belang van het Abbey Theatre en het pionierswerk van Yeats en Gregory. Zijn lange aanloop tot Iers theater in de twintigste eeuw maakt precies duidelijk wat hun verdiensten zijn, namelijk auteurs aanmoedigen tot het schrijven van literair drama en een repertoire van Iers drama uitbouwen. Het internationale succes van hedendaagse Ierse theaterschrijvers (Brian Friel, Tom Murphy, Frank McGuinness, om er maar een paar te noemen) en het bestaan van meer dan vijftig professionele theatergezelschappen op het einde van de twintigste eeuw bewijzen dat literair drama en vernieuwend theater een belangrijk deel uitmaken van de huidige nationale cultuur in Ierland.

Een geschiedenis schrijven van vier eeuwen theater in Ierland is een zware onderneming. Met *A History of Irish Theatre, 1601-2000* slaagt Christopher Morash er in ieder geval in een uitvoerig, informatief en kritisch werk te leveren. Zijn aandacht voor anekdotes, zijn meeslepende vertelstijl en uitzonderlijke eruditie op dit terrein maken dit bovendien tot een bijzonder leesbaar boek.

Karen VANDEVELDE